

L'ANALYSE DU DISCOURS – ДИСЦИПЛІНА, ЩО ІНТЕРПРЕТУЄ

О. Б. ПІСКУНОВА, викладач,
Харківська державна академія культури
E-mail: pisckunova_olga@ukr.net
ORCID: 0000-0002-7221-4855

Анотація. *Формальні та змістові зміни, яких зазнавала література від початку ХХ століття, потребували і нових підходів до її вивчення. Однак попри розмаїття літературознавчих методів (герменевтичний, психоаналітичний, семіотичний тощо) в Україні сьогодні залишається поза увагою французька школа аналізу дискурсу (скорочено - А. Д.), яка, враховуючи фактори, що оточують текст, дозволяє здійснити його об'єктивну інтерпретацію. Розкриття основних категорій та особливостей цього підходу і становить мету статті. Ключовими проблемами А. Д. є роль суб'єкта у формуванні власного дискурсу і те, як на смисл дискурсу впливають зовнішні і внутрішні для суб'єкта чинники, до яких автори методу відносять мову, ідеологію і несвідоме. Такий підхід, на протизвагу методам, що вивчають естетичні грані художнього тексту, дозволяє простежити механізми його виробництва, оскільки передбачає аналіз тексту як єдиного корпусу висловлювань. Це унеможлиблює множинність інтерпретацій, унесення дослідником власних інтенцій до аналізованого дискурсу, дозволяє уникнути суб'єктивності і спрямовує дослідника до смислового ядра дискурсу. Відповідно, французький аналіз дискурсу є методом, що відкриває органічну для тексту інтерпретацію.*

Ключові слова: *дискурс, аналіз дискурсу, суб'єкт дискурсу, Мішель Пешьо, інтердискурс, преко́нструкт, дискурсна формація*

Вступ. Сучасне літературознавство має вельми широкий спектр методів дослідження, які іноді самостійно, іноді доповнюючи один одного, дозволяють інтерпретувати художній текст на різних його рівнях. Літературні студії розширили горизонти своїх інтересів, вийшовши за межі, окреслені лінгвістичним рівнем. Проте й досі залишаються дискусійними питання суб'єкта й смислу тексту.

Внести певною мірою ясність у це здатна французька школа аналізу дискурсу (А. Д. – від франц. l'analyse du discours), яку самі розробники називають дисципліною, що інтерпретує [4, с. 135]. У той час, як інші аналітичні методи (наприклад: поетичний, інтертекстовий аналіз, аналіз фрагментів і цілого) мають естетичну спрямованість [6, с. 273], А. Д. зосереджує увагу на умовах виникнення тексту.

А. Д. уже давно довів свою спроможність у таких галузях як історія, масові комунікації, соціологія тощо. Зокрема, він дозволяє відійти від буквального прочитання, властивого лінгвістиці, і врахувати вплив ідеології і несвідомого на формування того чи іншого дискурсу. Українському літературознавству відомий дискурсний підхід до художнього тексту, однак навіть саме поняття дискурсу є вельми розмитим для гуманітаристики. Школа А. Д., пропонуючи власні категорії, дозволяє розкрити єдино можливі механізми виробництва дискурсу в художньому тексті, подивитися на нього як на «комунікативну подію між креативною (виробником) і рецептивною (приймачем) свідомістю», дослідити породжувану ним

«інтерсуб'єктивну реальність» [6, с. 273–274]. Ключовими для французької школи аналізу дискурсу є проблема суб'єкта і смислу, розв'язання яких дозволяє простежити механізми наративно-рецептивних стратегій, що впливають на інтерпретацію тексту, чим і зумовлена **актуальність** розвідки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дискурсні підходи до художнього тексту в українському літературознавстві вельми поширені, однак французька школа аналізу дискурсу виробила власний погляд на дискурс, який майже не відображений у вітчизняних дослідженнях. а сам метод майже не описаний і не набув досвіду практичного застосування в українській гуманітаристиці. А. Д. є популярним у Франції (П. Анрі, Р. Робен, М.-А. Павьо, П. Серіо), його використовують у дослідженнях бразильські вчені: М. Зоппі, Е. Пульчинеллі Орланді, Г. Франца. Метод набув рефлексій у Росії: Ю. Степанов, В. Тюпа тощо. На нашу думку, його вивчення й застосування в Україні дозволить відкривати нові аспекти художнього тексту.

Метою статті є розкрити інтерпретаційні можливості французької школи аналізу дискурсу, для чого слід: визначити ключові дефініції методу, до яких належать поняття дискурсу, інтердискурсу, прекоконструкту, стикування висловлювань; з'ясувати особливості ролі суб'єкта у формуванні смислу й інтерпретації дискурсу; пояснити механізми впливу ідеології на дискурс.

Матеріали і методи дослідження. Основою цієї розвідки стали роботи засновника французької школи аналізу дискурсу Мішеля Пешьо та його учнів і послідовників: Поля Анрі, Жана-Жака Куртіна, Патріка Серіо та ін. Реалізації поставленої мети слугує описово-аналітичний метод.

Результати дослідження та їх обговорення. А. Д. виник у Франції наприкінці 1960-х «під знаком поєднання лінгвістики, марксистської філософії Луї Альтюссера і психоаналізу» Жака Лакана «після епохи чистого структуралізму» і став основним у дослідженнях дискурсу кінця ХХ століття [4, с. 14, 16]. Умовою його виникнення стали спроби усунути недоліки контент-аналізу, який базується на прозорості мови, розглядає словесний матеріал як засіб передавання інформації, передбачає поверхневе упорядкування різних текстів. Натомість А. Д. долає буквально-сприйняття тексту, виробивши апарат, який дозволяє йому діяти в «межах “проблемної ситуації”», а не в «межах тієї чи іншої дисципліни або науки» [4, с. 6].

Основною теоретичною роботою французької школи аналізу дискурсу є «Очевидні істини» («Істини Ля Паліса» – «Les Vérités de La Palice», 1975) Мішеля Пешьо. Дослідник вважає недоречним віднесення семантики до сфери лінгвістики, оскільки, на його думку, для формальної лінгвістики мова не є історичним феноменом і саме тому в полі семантики «лінгвістичний структуралізм не може не прийти до *філософського структуралізму*, який намагається включити в пояснюване непояснюваний залишок», яким для лінгвістики буде історичність [4, с. 227–228]. Іншими словами, А. Д. протиставлений лінгвістиці оскільки «має справу з невисловлюваним (l'inénonçable), з тим, що не може бути висловлене в певній висловлювальній позиції», у той час як лінгвістика «має справу з неговореним (l'indicible) у формі неможливого (неграматичного)» [4, с. 30]. Невисловлюване (l'inénonçable) при цьому визначається через основні категорії А. Д.: інтердискурс, дискурсна формація, прекоконструкт, стикування висловлювань.

Однак у першу чергу слід з'ясувати розуміння дискурсу в А. Д. (хоча він для цієї школи і не є емпіричним об'єктом). Загалом у дискурсознавстві (Discourse Studies) накреслено два підходи до цього поняття: прагматичний і соціально-історичний. У першому випадку дискурс розглядається як процес «контекстуалізації тексту» (contextualising texts), процес використання мови, виробництво акту мовлення за

певних умов. Другий підхід відносить дискурс до «поєднання вербальних і невербальних практик великих соціальних спільнот» [9, р. 2].

А. Д. визначає дискурс, пов'язуючи його із висловлюванням у розумінні Еміля Бенвеніста, який у роботі «Загальна лінгвістика» («Problèmes de linguistique générale», 1966, 1974) зауважив, що французька мова має лексеми, що позначають висловлювання як акт (*énonciation*) і висловлювання як результат (*énoncé*). У першому випадку лінгвіст має на увазі акт приведення «мови в дію шляхом індивідуального акту її використання» «з урахуванням тих мовних рис, в яких проявляються відношення між мовцем і мовою», де мова постає знаряддям [3, с. 312]. Це відношення визначається як процес привласнення (*appropriation*) мовцем формального апарату мови й утвердження ним свого статусу мовця, що відповідає потребі встановлювати через мовленнєве повідомлення референцію з реальним світом. Такі відношення Е. Бенвеніст і називає дискурсом. [3, с. 314; 8].

М. Пешьо не відмежовується цілком від лінгвістики, тому звертається до «Курсу загальної лінгвістики» («Cours de linguistique générale», 1916) Фердинанда де Соссюра, пов'язуючи розуміння дискурсу із мовленням. Він виводить семантику за межі лінгвістики де Соссюра і пропонує поняття дискурсної семантики, яка не є ще одним рівнем, аналогічним фонетичному, морфологічному й синтаксичному, оскільки її невід'ємна складова – соціально-історичні умови [4, с. 37–38]. Обмеженням дискурсу може бути лише те, що «окрім мови робить якийсь дискурс певним дискурсом», тобто соціально-історична канва, яка його формує [4, с. 36].

Таким чином, А. Д. визначає дискурс як акт «висловлювання, що розглядається з точки зору дискурсного механізму, який <...> має *значимість* для певного колективу, <...> інакше кажучи, тексти, які передбачають *позицію* в дискурсному полі» [4, с. 27]. Отже, французька школа аналізу дискурсу досліджує сукупність висловлень, «у тому сенсі, в якому вони вказують у соціальному плані на певну історично окреслену ідентичність у процесі висловлювання» із прив'язкою до місця висловлювання, або ж до «точки зародження», під якою мається на увазі *позиція*, що її має посідати суб'єкт висловлювання, щоб бути таким [4, с. 28]. Із наведеного визначення бачимо, що А. Д. не розмежовує усне й письмове висловлювання, вживаючи поняття тексту у розумінні Ролана Барта, який проводить межу між твором і текстом, вважаючи останній поняттям ширшим за твір [див.: 2]. Це все дає підстави розглядати текст і дискурс як поняття тотожні.

Як уже зазначалося вище, одним із основних для А. Д. є поняття суб'єкта, присутність якого в дискурсі, на думку Е. Бенвеніста, утворює центр внутрішньої референції, що може виявлятися в «лінгвістичних індивідуаліях» (наприклад, особові чи вказівні займенники) та/або в темпоральності кожного окремого висловлювання [3, с. 314–315].

Французький аналіз дискурсу підходить до такого прочитання Бенвеніста, за якого суб'єкт розуміється як розщеплений, поділяючись на того, хто щось говорить (*locuteur* – мовець) і того, хто здійснює акт висловлювання (*énonciateur* – енуціатор), тобто «в одному мовці може бути кілька в и р о б н и к і в акту висловлювання» [5, с. 48–49].

Дальший поштовх до розуміння суб'єкта в А. Д. дала стаття Луї Альтюссера «Ідеологія та ідеологічні апарати держави» («Idéologie et appareils idéologiques d'état», 1969), під впливом якої Пешьо підходить до суб'єкта як до історико-ідеологічно детермінованого [5, с. 51].

Л. Альтюссер описує категорію суб'єкта ідеології (сюди включено й функціонування суб'єкта), яка є конститутивною для будь-якої ідеології «*лише тому, що (визначальна) функція будь-якої ідеології – “конституювати”*

конкретних індивідуумів у суб'єктів» [1]. Індивідууми «завжди-вже є суб'єктами» і функціонують у практичних ритуалах найелементарнішої повсякденності. Очевидність цієї тези, на думку філософа, нав'язана ідеологією [1].

Беручи до уваги міркування Альтюссера і власне визначення дискурсу, М. Пешьо і К. Фукс говорять про те, що суб'єкт як носій ідеології, не усвідомлюючи цього і вважаючи, що діє за власною волею, виявляється *змушеним* посісти своє місце у відповідній ідеологічній формації (*курсив наш – О. П.*) [4, с. 106]. У такому разі, свобода суб'єкта зумовлена ідеологічними межами, його дискурси формуються під впливом ідеології. Для А. Д. суб'єкт, попри перебування в центрі акту висловлювання, не може абсолютно впливати на його смисл, оскільки «історія і несвідоме вносять свою непрозорість у наївне уявлення про прозорість смислу для суб'єкта, який говорить» [4, с. 16]. Отже, для будь-якого висловлювання існують внутрішні й зовнішні передумови, що впливають на смисл дискурсу.

М. Пешьо відштовхуючись від головної тези Альтюссера: «Ідеологія звертається до індивідів, як до суб'єктів», звертає увагу на парадокс, який полягає в тому, що звернення (l'interpellation) Ідеології до індивіда, в результаті якого він перетворюється на суб'єкта, має «*ретроактивний ефект*». З одного боку, Ідеологія, звертаючись, наvertsає «не-суб'єкта» на суб'єкта, а з іншого – індивідуум уже має бути суб'єктом, щоб відповісти на подібне звернення. Така суб'єктність або «очевидність суб'єкта» ховається у несвідомому [4, с. 261].

Із цих міркувань М. Пешьо виводить у функціонуванні ідеології і несвідомого спільне, яке полягає в тому, що «вони приховують своє власне існування всередині їхнього функціонування, створюючи ланцюжок “суб'єктивних” очевидних істин» ('суб'єктивне' тут вживається у значенні «в яких формується суб'єкт») [4, с. 259]. Прикладом такої очевидної істини є відповідь «Це я!» на запитання «Хто там?», адже відомо, що так може сказати лише я [4, с. 262]. Така відповідь одночасно перетворює індивіда на суб'єкта і є процесом означення у розмінні Ж. Лакана [4, с. 263].

Таким чином, суб'єкт, будучи «завжди-уже» суб'єктом постійно перебуває в тій чи іншій ідеологічній формації, структурованій сукупністю формацій дискурсних, прив'язка до яких дозволяє матеріально осягнути смисл певної текстової послідовності [4, с. 110].

Поняття дискурсної формації запозичене із роботи Мішеля Фуко «Археологія знання» («Archéologie du Savoir», 1969), де автор заперечує групування висловлювань за об'єктами, за типами, за постійними і стійкими концептами, за темою, але стверджує необхідність об'єднання висловлювань у дискурсі формацияі, що висувають для індивіда набір правил, яким він має підкоритися, щоб стати частиною певної спільноти. Суб'єкт не є відправною точкою мовлення, а стає продуктом дискурсної формації. Фуко зауважує, що вживає поняття дискурсної формації, щоб уникнути таких слів, як «наука», «ідеологія», «теорія» чи «сфера об'єктивності», оскільки «вони неадекватно описують подібні системи розсіяння» [7, с. 62].

Однак К. Арош, П. Анрі, М. Пешьо надають дещо іншого значення поняттю дискурсної формації, визначаючи її як те, «*щоб може і щоб має бути сказано <...> з певної позиції за цих обставин*» [4, с. 150]. З урахуванням дискурсної семантики (під якою мається на увазі науковий аналіз процесів, характерних для тієї чи іншої дискурсної формації, у їхньому зв'язку з умовами продукування дискурсу [4, с. 151]), ефекти смислу виробляються й інтерпретуються в межах конкретної ідеологічної і дискурсної формації. Ці механізми є зовнішніми для суб'єкта, що зумовлює ілюзію свободи, ніби суб'єкт перебуває у центрі виробництва дискурсу і

є власником його смислу.

Дослідники А. Д. наголошують, що їхня концепція не збігається із концепцією «множинності смислів», яка передбачає різноманіття варіантів «осмислення» тексту, під час кожного з яких проявляється своєрідність особистості, що його сприймає [4, с. 122]. Набір смислів, які може породжувати дискурс, обмежений дискурсною формацією. Це означає, що в її межах існує певна кількість дискурсних одиниць (Поль Анрі називає їх парафразами, відносячи це поняття до дискурсного [4, с. 166–169]), які можуть бути взаємозамінюваними «у цій ситуації і з цієї позиції» [4, с. 169]. Тобто функціональні можливості таких парафраз пов'язані з відносною автономією мови і залежать від умов виробництва й інтерпретації дискурсу [4, с. 170, 177].

Таким чином, будь-який дискурс детермінований, з одного боку, ідеологічною формацією, яка пов'язує його з певною дискурсною формацією, і з іншого – відносною автономією мови, однак розмежувати їхні сфери дії а ріогі не можливо, з чого й випливає контекстуальне поняття дискурсної парафрази, для надання смислу якій дискурс слід зіставити з різними дискурсними формаціями, тобто порівняти дві дискурсні послідовності, що мають однакове оточення й вироблені в однакових умовах [4, с. 178–179].

Це зовсім не означає, що читання одного тексту обов'язково вимагає звернення до іншого, «парафрастичне відношення може функціонувати, ніяк не матеріалізуючись в реальному співвідношенні конкретних послідовностей». «Воно може функціонувати поза свідомістю того, хто говорить, пише або читає, і в цьому “забутті” й полягає (як це показали Пешьо і Фукс) ілюзія того, що сам мовець, письменник тощо є першоджерелом своїх слів і свого дискурсу». [4, с. 180]. Тобто не завжди можна визначити, чи пов'язаний ефект значення із внутрішніми відношеннями (у результаті зіставлення дискурсної послідовності із самою собою) або зовнішніми відношеннями (коли парафрази дозволяють породжувати інші висловлювання).

Такі зовнішні і внутрішні відношення можуть діяти одночасно, звідки виникає суб'єктивний ефект передумання, який Поль Анрі назвав преко́нструктом (*préconstruit*) [4, с. 181]. В основі цього поняття лежить «відношення дискурсу до “вже почутого”, “вже наявного”» [4, с. 39]. Преко́нструкт пов'язаний із терміном зі сфери філософії та логіки – «пресупозиція», який як раз і утворює точку перетину дискурсу з мовою: «Не маючи нічого спільного з логістичною інтерпретацією, синтаксичні структури, що допускають присутність певних елементів, поза експліцитним утвердженням суб'єкта, трактуються як *слідви попередніх конструцій*, як комбінації мовних елементів, уже сформульованих у попередніх дискурсах і які в них черпають свій ефект присутності» [4, с. 40]. Ефект преко́нструкту пов'язаний із очевидністю суб'єкта, що була описана вище. Він розглядається як «дискурсний різновид розходження, за допомогою якого до індивіда звертаються як до суб'єкта... при тому, що він “завжди-уже суб'єкт”» [4, с. 262].

Поряд із преко́нструктом, М. Пешьо розробляє подібне, але не тотожне поняття – ‘стикування висловлювань’. Цю функцію у дискурсі виконують доповнення, що допомагають пригадати те, що було відоме раніше, але забуте. «Стикування висловлювань [...] поєднує два твердження, одним із яких слугує “побічне нагадування того, що вже й так відомо”» [4, с. 44]. Іншими словами, на відміну від преко́нструкту, який є зовнішнім і попереднім образом, стикування висловлювань за допомоги «процесу опори» повертає *знання* в думку, яка може супроводжувати висловлювання або виникнути в результаті нього (*курсив наш – О. П.*) [4, с. 248].

Такою опорою може виступати натяк або пояснювальне речення, яке «*серед інших можливостей*» може бути парафразоване за допомоги підрядного зі сполучником «тому що» [4, с. 247], однак лише за тих умов, коли можна встановити зв'язок між двома фактами, що містяться в дискурсі.

Із преконоструктом і стикуванням висловлювань пов'язане поняття інтердискурсу (*interdiscours*), яке дозволяє співвіднести дискурс із «уже сказаним» і «вже почутим», стверджує присутність «у будь-якому дискурсі слідів дискурсних елементів попередніх дискурсів, суб'єкти яких забуті» [4, с. 45]. Інтердискурс характеризується «матеріальною об'єктивністю», яка полягає в тому, що «воно говорить» (*ça parle*) завжди «раніше, в іншому місці й незалежно», тобто під пануванням комплексу ідеологічних формацій» [4, с. 267]. Як зауважує П. Серіо: «інтердискурс є дискурсним та ідеологічним полем, у якому розгортаються дискурсні формації <...>. Він висвітлює те, що підказується досвідом» [4, с. 45].

Тепер варто зробити декілька ремарок щодо смислу в контексті А. Д. Відштовхуючись від дихотомії Ф. де Соссюра, М. Пешьо зміщує увагу на проблему суб'єкта і піддає сумніву його свободу в конструюванні власних дискурсів. Ця свобода обмежена щонайменше набором мовних одиниць і їхнім значенням у межах дискурсної формації. Суб'єкт лише вважає, що може довільно, на власний розсуд, *творити* висловлювання, насправді ж, він лише користується уже наявними в *системі* елементами, комбінуючи їх. «Пара понять <...> «творчість/система» <...> виявляють ознаки взаємозалежності, властиві ідеологічним поняттям, <...> творчість насправді передбачає існування якоїсь системи, яку вона порушує, а всяка система виникає лише як результат попередньої творчості. <...> Іншими словами, протиставлення мова/мовлення, запроваджене Соссюром, за аналогією *повторюється* у царині мовлення у вигляді протиставлення «система/творчість»» [4, с. 144].

Висновки. У протиставленні «емпіричним інтерпретаціям висловлювання або «антропоцентричним» концепціям, що ототожнюють мовні відбитки з образом суб'єкта, які є для них центром і джерелом смислу» [4, с. 42], А. Д. дозволяє установлювати зв'язок між дискурсами й інтерпретувати їх як єдиний корпус висловлювань, що міг бути утворений лише цим суб'єктом і лише за цих умов. Такий підхід допомагає усунути можливості вільної інтерпретації і внесення дослідником власних смислів у аналізований дискурс, відкриваючи шлях до єдиного можливого варіанту прочитання художнього тексту.

Список використаних джерел

1. Альтюссер Л. Идеология и идеологические аппараты государства (заметки для исследования) [Електронний ресурс] / Луи Альтюссер // Неприкосновенный запас. – 2011. – № 3 (77). – Режим доступу: <http://magazines.russ.ru/nz/2011/3/al3.html> (назва з екрана). Дата звернення: 03.02.2018.
2. Барт Р. От произведения к тексту [Текст] / Ролан Барт // Барт Р. Избранные работы: Семиотика: Поэтика : Пер. с фр. / Сост., общ. ред. и вступ. ст. Г. К. Косикова. – М.: Прогресс, 1989 – С. 413–423.
3. Бенвенист Э. Общая лингвистика [Текст] / Эмиль Бенвенист ; пер. с фр. Ю. Н. Караулов [и др.] ; ред., вступ. ст., коммент. Ю. С. Степанов. – М. : Прогресс, 1974. – 448 с. – (Языковеды мира). – Библиогр. : с. 399-406.
4. Квадратура смысла [Текст] : Французкая школа анализа дискурса : Пер. с фр. и португ. / Общ. ред. и вступ. ст. П. Серіо; предисл. Ю. С. Степанова. – М. : ОАО ИГ «Прогресс», 2002. – 416 с.
5. Серіо П. В поисках четвертой парадигмы [Текст] / Патрик Серіо // Философия

языка: в границах и вне границ : Науч. ред. тома Д. И. Руденко. – Харьков : Око, 1993. – Т. 1. – С. 37-52.

6. Тюпа В. Анализ художественного текста [Текст] : учеб. пособие для студ. филол. фак. высш. учеб. заведений / Валерий Тюпа. – 3-е изд., стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2009. – 336 с.

7. Фуко М. Археология знания [Текст] / Мишель Фуко / Пер. з фр. В. Шовкун. - Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. - 326 с.

8. Шинкарук, В.Д. Нарис із синтаксису зв'язного мовлення (теоретичний спецкурс для університетів) [Текст] / В.Д. Шинкарук. – Чернівці: “Рідна мова”, 1997. – 152 с.

9. The Discourse Studies Reader [Text]: Main currents in theory and analysis / Edited by J. Angermuller, D. Maingueneau, R. Wodak. – Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2014. – 430 p.

References

1. Altyusser L. Ideologiya i ideologicheskie apparaty gosudarstva (zametki dlya issledovaniya). Available at : <http://magazines.russ.ru/nz/2011/3/al3.html>

2. Bart R. (1989). Izbrannyye raboty: Semiotika. Poetika [Selected works: Semiotics. Poetics]. Progress, 616.

3. Benvenist E. (1974) Obschaya lingvistika [Problèmes de linguistique générale]. Progress, 448.

4. Serio P. (2002) Kvadratura smysla: Frantsuzskaya shkola analiza diskursa [Quadrature of meaning: French school of discourse analysis]. Progress, 416.

5. Serio P. (1993) V poiskah chetvertoy paradigmy: Filosofiya yazyka: v granitsah i vne granits [Philosophy of language: in and out borders]. Harkov : Oко, 1993. P. 37–52.

6. Tyupa V. (2009) Analiz hudozhestvennogo teksta [Analysis of artistic text]. Moskow «Akademiya», 336.

7. Fuko M. (2003) Arkheolohiia znannia [Archéologie du Savoir]. Kyiv: Vyd-vo Solomii Pavlychko «Osnovy», 326.

8. Shynkaruk, V.D (1997) Narys iz syntaksysu zviaznoho movlennia (teoretychnyi spetskurs dlia universytetiv)[An outline on the syntax of coherent speech (theoretical special course for universities)]. Chernivtsi: “Ridna mova”, 152 .

9. Angermuller J., Maingueneau D., Wodak R. (2014) The Discourse Studies Reader: Main currents in theory and analysis. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 430.

L`ANALYSE DU DISCOURS – ИНТЕРПРЕТИРУЮЩАЯ ДИСЦИПЛИНА

О. Б. Пискунова

Аннотация. *Изменения формы и содержания, которым была подвержена литература с начала XX века, требуют и новых подходов их изучения. Однако, несмотря на разнообразие методов исследования литературы (герменевтический, психоаналитический, семиотический анализ и др.), сегодня в Украине остается малоизученной и маловостребованной французская школа анализа дискурса (сокращенно – А. Д.), которая, учитывая окружающие текст факторы, позволяет объективно его интерпретировать. Описание основных категорий и особенностей такого подхода и является целью данной статьи. Ключевые проблемы А. Д.: роль субъекта в формировании дискурса и влияние внешних и внутренних для субъекта факторов на смысл. К этим факторам авторы метода относят язык, идеологию и бессознательное. А. Д., в противовес эстетическим методам, позволяет проследить механизмы производства художественного текста, рассматривая его как единый корпус высказываний, т. е. с дискурсных позиций. Этот подход делает невозможным множественность интерпретаций,*

внесение исследователем собственных интенций в анализируемый дискурс, позволяет избежать субъективности и направляет исследователя к смысловому ядру дискурса. А. Д. является методом, открывающим органичную для текста интерпретацию.

Ключевые слова: дискурс, анализ дискурса, субъект дискурса, Мишель Пешё, интердискурс, преконострукт, дискурсная формация

L'ANALYSE DU DISCOURS AS AN INTERPRETATIVE DISCIPLINE

O. B. Piskunova

Abstract. *The literary studies use a lot of methods that allow to interpret an artistic text at different levels. But problems of the subject and the semantic of the artistic text is being discussed until now. French school of discourse analysis (A. D.) can solve this problems because it focuses on conditions of a text production while other analytical methods (for instance poetic analysis, intertext analysis, analysis of fragments and the whole text) are aesthetically directed. A. D. has its own definitions and allows to research intersubjective reality that the artistic text generate, to reveal mechanisms of production of discourse. Solving the problem of the subject and the semantic allows to trace narrative-receptive strategy that influenced on interpretation of the text.*

Purpose of this article is to research interpretation opportunities of A. D. for the literary studies.

Results. *A. D. was formed in France at the end of 1960s. It tried to eliminate the disadvantages of content analysis that was based on transparency of speech and considered verbal material as the means of information transmission. A. D. combines linguistic, Louis Althusser's marxist philosophy, Jacques Lacan's psychoanalysis and overcomes the literal perception of the text. These features allow to deal with problem situation but not with one or other study or field of research.*

The main theoretical work of A. D. is «Language, Semantics and Ideology» («Les Vérités de La Palice», 1975) by Michel Pêcheux. He has his own definition of 'discourse' as a speech act formed by socio-historical canvas. In other words A. D. researches deals with totality of utterances «in meaning that these utterances in a social plan indicate historically defined identity in an utterance process» (Patrick Sériot). Discourse (in A. D. meaning) depends on position of the subject of utterance. But discourse is not empirical object of A. D. This school focuses attention on the subject and the semantic of discourse.

The subject is determined by history and ideology. The subject does not understand why he/she has to take a place into some ideological formation to be the subject. The discourses of this subject are formed under the influence of the ideology and unconscious. They are not transparent. The subject is constantly in the ideological formation that is structured by complex of the discourse formations. The semantic effects are produced and interpreted into certain ideological and discourse formations. These mechanisms are external to the subject and stipulate an illusion of freedom as if the subject is owner of the meaning.

The conception of A. D. does not coincide with the conception of «plurality of semantics/meanings» that provides manifestation of personality identity that reflect the text.

Originality. *Interpretation opportunities of A. D. are first substantiated for Ukrainian literary studies. We understand that it requires practical implementation but it is not a purpose of this article.*

Conclusion. *A. D. allows to interpret the artistic texts as the unity complex of utterances that the only subject could produce it in these conditions. This interpretation helps to eliminate possibility of free interpretation of the artistic text, a researcher could not contribute the text with his/her own meaning.*

Keywords: *discourse, discourse analysis, subject of discourse, Michel Pêcheux, interdiscourse, preconstuct, discourse formation*